

Sławomir Kościelak

Sprawozdanie z kwerendy w Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz w Berlinie w dniach 17-21 IX 2012 r.

Hereditas Monasteriorum 1, 409-410

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Sławomir KOŚCIELAK

Instytut Historii

Uniwersytet Gdański

Sprawozdanie z kwerendy w Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz w Berlinie w dniach 17–21 IX 2012 r.*

Podstawowym celem kwerendy przeprowadzonej w dniach 17–21 IX 2012 r. w ramach projektu *Dziedzictwo kulturowe po klasztorach skasowanych na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej oraz na Śląsku w XVIII i XIX w.: losy, znaczenie, inwentaryzacja* było wytypowanie materiałów aktowych niezbędnych do opracowania dziejów kasaty klasztoru brygidek (i brygidian) w Gdańsku, dokonanej w latach 1817–1835 (1855) przez administrację monarchii pruskiej (jako element ogólnej akcji kasacyjnej dotyczącej zakonów kontemplacyjnych, kanonickich i mendykanckich znajdujących się na terenie tego państwa). Inwentarze i zestawienia majątkowe tego klasztoru uznano za najistotniejsze i najwartościowsze dla przedstawienia zasobów brygidiańskiej fundacji u progu kasat, jak również najbardziej miarodajne dla zrozumienia sposobu przeprowadzenia likwidacji tej instytucji.

Chodziło także o uzyskanie skanów z wytypowanych źródeł (tym samym dokonanie ich digitalizacji). Zostaną one wstępnie opracowane i posłużą do sporządzenia stosownych baz danych (klasztoru, jego archiwaliów i akt urzędowych). Docelowo zgromadzony w ten sposób materiał ma posłużyć kompletnemu opracowaniu niniejszego zagadnienia, w ramach wyżej wymienionego Projektu.

Kwerendzie poddano cały zasób archiwum. Pozwoliła ona stwierdzić, że istotne dla zagadnienia akta mieszczą się w ramach dwóch zespołów: pruskie Ministerstwo Wyznań (Kultusministerium I HA, Rep. 76) oraz General-Direktorium Westpreussen und Netzedistrikt (II HA, 9 Abt.).

W zespole I HA, Rep. 76, części IV, sekcji 3, szczególnie cenne okazały sięteczki z działów VII (*Anstellung der Pfarrer und Kirchenbedienten*) i XIII (*Klöster, Stifter, geistliche Ordenskongregationen*).

Pierwszorzędne znaczenie mają np. oszacowania (Abschätzungen) nieruchomości gruntowych oraz inwentarze mienia ruchomego i kapitałów zawarte w teczce działu XIII o numerze 7 (pełne zestawienie wytypowanych jednostek na końcu sprawozdania). Aby nie naruszać jednorodności dokumentu (jego fragmentu inwentarzowego) oraz pozyskać materiał porównawczy, podczas zamawiania skanów z materiałów dotyczących brygidek zamówiono także skany z materiałami dotyczącymi klasztorów dominikanów i karmelitów gdańskich. W tejszeczyce znajdują się raporty personalne zakonników. Ze względu na umieszczone w nim dane o charakterze majątkowym wybrano raport z 1826 r. Znalazła się tu ponadto teczka z korespondencją i aktami prawnymi kompleksowo dokumentującymi przebieg kasaty klasztoru brygidek w latach 1817–1855, czyli od momentu wdrożenia akcji kasacyjnej do śmierci ostatniej z zakonnicy (sygn. nr 21 w dziale XIII). Teczka ta została wskazana do digitalizacji w całości.

W dziale VII tego zespołu, w teczce zawierającej akta dotyczące ustanowienia nowego porządku kościelnego oraz nowych parafii w oparciu o kościoły poklasztorne, znaleziono m.in. inwentarze i inne

* Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016. Scientific work financed by the Ministry of Science and Higher Education under the name of the “National Programme for the Development of Humanities” in the years 2012–2016.

dokumenty o charakterze majątkowo-prawnym, dotyczące nieruchomości i ruchomości klasztoru brygidek, sporządzane w ostatniej fazie jego likwidacji, w latach 1832–1835 (sygn. nr 12, Vol. 2).

W zespole II HA, 9 Abt., znaleziono katastry z danymi z majątków ziemskich brygidek, które po przeanalizowaniu zawartości zostały wytypowane do digitalizacji, chociaż dane w nich zawarte dotyczą głównie 1773 r. Na zakończenie kwerendy zostało złożone zamówienie na wykonanie stosownych skanów, które zostanie zrealizowane w najbliższym półroczu.

Szczegółowy wykaz teczek wytypowanych do przeprowadzenia digitalizacji
akt kasacyjnych (majątkowych) gdańskich brygidek

I HA, Rep. 76, IV, Sekt. 3, Abt. VII, nr 12, Vol. 2 (zestawienia, akty prawne)

I HA, Rep. 76, IV, Sekt. 3, Abt. XIII, nr 7 (inwentarze, oszacowania, raporty personalne)

I HA, Rep. 76, IV, Sekt. 3, Abt. XIII, nr 21 (korespondencja, akty prawne kasaty)

II HA, 9 Abt., Materien, Tit. XCIII, nr 24, Bd. 1 (akta posiadłości ziemskich brygidek)

II HA, 9 Abt., Materien, Tit. XCIII, nr 24, Bd. 2 (jw.)

II HA, 9 Abt., Materien, Tit. XCIII, nr 24, Bd. 3 (jw.)